

УДК 658.114

**ESSENCE AND ELEMENTAL COMPOSITION
OF THE CORPORATE GOVERNANCE SYSTEM
СУТНІСТЬ ТА ЕЛЕМЕНТНИЙ СКЛАД СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО
УПРАВЛІННЯ**

Olim V.O. / Олім В.О.

Postgraduate/aspirant

State Biotechnological University, Kharkiv, Alchevskykh, 44, 61002

Державний біотехнологічний університет, Харків, Алчевських, 44, 61002

***Анотація.** У статті подано результати дослідження сутності й основних складових елементів системи корпоративного управління. Відзначено, що сутнісними характеристиками корпоративного управління є захист, узгодження та реалізація інтересів учасників корпоративних відносин. Наведено складові елементи системи корпоративного управління, до переліку яких включено суб'єкт, об'єкт, механізм корпоративного управління. Зазначено, що об'єктом корпоративного управління є корпорація; суб'єкт – це учасники корпоративних відносин; механізм корпоративного управління представлено сукупністю принципів, інструментів і методів, що використовуються суб'єктами для впливу на об'єкт корпоративного управління. Як ключову характеристику учасників корпоративних відносин визначено їх участь у формуванні майна та капіталу.*

***Ключові слова:** корпоративне управління, корпоративні права, корпоративні відносини, стейкхолдери.*

Вступ.

Процеси глобалізації, активний рух робочої сили нівелюють географічні кордони та зумовлюють посилення ролі корпоративних структур у забезпеченні розвитку національних економічних систем. За даними Міжнародного валютного фонду, країнами-лідерами за показником валового внутрішнього продукту за 2021 р. є США, Китай, Японія та Німеччина [1]. Штаб-квартири найбільших світових компаній, що входять до першої десятки рейтингу Fortune Global 500, розміщені в цих країнах (Walmart, Amazon, Apple, CVS Health, United Health Group – у США; State Grid, Sinopec Group – Китаї; Toyota Motor – Японії; Volkswagen – Німеччині) [2], а самі компанії є структурами корпоративного типу. Невід'ємним елементом підприємств, що функціонують на основі корпоративної власності, є корпоративне управління.

Хоча дослідники приділяють значну увагу питанням корпоративного управління, розуміння його сутності й елементного складу розглянуто неповною мірою. Існує необхідність у розмежуванні понять корпоративного управління й менеджменту, уточненні змісту корпоративного управління та складу його учасників.

Огляд літератури.

Аналіз наукової літератури з корпоративного управління засвідчив значний обсяг напрацювань у межах цієї тематики. У ході вирішення проблемних питань щодо формування та реалізації корпоративного управління науковці досліджують таке: сутність і принципи корпоративного управління, особливості розподілу функцій власності й контролю загалом [3, 4] та з

урахуванням виду економічної діяльності підприємств [5]; аналітичне забезпечення корпоративного управління та формування корпоративної звітності [6]; ефективність системи корпоративного управління [4, 7].

Водночас у цих та інших дослідженнях питання сутності корпоративного управління та складу учасників корпоративних відносин, відповіді на які важливі під час проведення емпіричних досліджень, не знайшли належного висвітлення. Зазначене зумовило мету і завдання дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення сутності корпоративного управління та основних його учасників. Для досягнення мети поставлено завдання узагальнити наукові напрацювання та визначити сутність корпоративного управління, його учасників та встановити зв'язок між ними.

Методи та матеріали.

Дослідження проведене з урахуванням ключових положень теорії агентських відносин, що є основою корпоративного управління. У ході дослідження застосовано методи аналізу та синтезу – під час вивчення сутності корпоративного управління та основних учасників корпоративних відносин, абстрактно-логічний – під час формулювання висновків.

Результати.

Результати дослідження дозволяють зробити висновок про численність підходів до визначення корпоративного управління. Визначаючи це поняття, науковці та практики використовують терміни «механізм», «органи управління», «система», іноді поєднуючи ці терміни. Дослідження генези корпоративного управління в контексті розвитку економічної та управлінської науки засвідчило, що починаючи з наукових праць представників класичної школи політичної економії (А. Сміт [8], Дж. Міль [9]), публікацій із проблематики корпоративного управління безпосередньо (А. Бірле, Г. Мінс [10]) і дотепер у роботах дослідників сучасних проблем корпоративного управління (А. Шлейфер, Р.В. Вишні [11], О.Е. Вільямсон [12], Л. Бебчук, А. Коен, А. Ферел [13], О.В. Мороз [14], В. Царук [6], В.Л. Дикань [15]), нормативних документах [16, 17] і методичних рекомендаціях [18] ключовим поняттям корпоративного управління є інтереси акціонерів, менеджерів та інших учасників корпоративних прав. Щодо змістового наповнення, то узагальнення визначень корпоративного управління дозволило встановити основні його сутнісні характеристики, якими визначено захист, узгодження та реалізацію інтересів учасників корпоративних відносин (табл.).

Для формалізації корпоративного управління вважаємо за доцільне дотримуватися системного підходу, сутність якого полягає в дослідженні об'єкта як множини елементів. Обравши основними структурними елементами корпоративного управління суб'єкт, об'єкт і механізм управління, відзначимо таке. Об'єктом корпоративного управління є корпорація, її майно, корпоративні права учасників та відносини між ними рамках функціонування та розвитку корпоративної структури. Суб'єктами корпоративного управління є учасники корпоративних відносин, пов'язані між собою фінансовими й нефінансовими зобов'язаннями, вимогами щодо звітності, дотримання національного законодавства, положень, прийнятих на рівні підприємства. Механізм є

поєднанням принципів, інструментів і методів, що використовуються суб'єктами для впливу на об'єкт корпоративного управління.

У системі корпоративного управління важливою складовою є визначення його суб'єктів. У праці [4] головними учасниками корпоративного управління визначено акціонерів, інвесторів і кредиторів, менеджерів. Основними інтересами цих груп є: для менеджерів – максимізація інвестицій, стабільність роботи, збереження фінансового стану, покращення іміджу корпорації; для акціонерів – максимізація сукупного доходу, збереження структури власників; для інвесторів і кредиторів – максимізація прибутку, стабільність роботи підприємства, кредито- та платоспроможність.

Побудова відносин у системі «акціонер – менеджмент» відображає сутність корпоративного управління у вузькому розумінні. Акціонери через механізми інвестування та проведення загальних зборів впливають на органи корпоративного управління (правління), контролю (наглядова рада) та менеджмент для формування й реалізації функціональних стратегій за різними напрямками. У свою чергу менеджмент і органи корпоративного управління інформують акціонерів про результати діяльності.

Таблиця - Сутнісні характеристики корпоративного управління

Автор	Визначення	Характеристика
У наукових публікаціях		
Шеремета С. [3]	Корпоративне управління визначається як: – система механізмів, за допомогою яких діяльність менеджерів спрямовується на забезпечення інтересів власників (акціонерів); – система обраних і призначених органів, що управляють діяльністю компанії, захищають інтереси власників і спрямовані на забезпечення максимально можливого прибутку від усіх видів діяльності компанії за умов дотримання чинного законодавства; – система механізмів, за допомогою яких зовнішні інвестори (кредитори та міноритарні акціонери) захищаються від несправедливого розподілу вигоди на користь інсайдерів (мажоритарних акціонерів та менеджменту)	Забезпечення інтересів власників; захист інтересів акціонерів, кредиторів, менеджменту
Леось О.Ю., Нікітіна А.А. [4]	Корпоративне управління – складний процес, що являє собою комплекс взаємопов'язаних механізмів: організаційно-правових, економічних, мотиваційних, соціально-психологічних та ін. Воно охоплює різні зацікавлені сторони корпоративних відносин, кожна з яких переслідує власні інтереси	Забезпечення інтересів зацікавлених сторін; комплекс механізмів
Заруцька О.П. [5, с. 107]	Значна кількість нормативних вимог щодо організації систем корпоративного управління передбачає конкретні дії щодо організації взаємодії підрозділів, розроблення внутрішніх політик та процедур, впровадження конкретних алгоритмів, стимулів та протипаг	Комплекс механізмів

Продовження таблиці

Автор	Визначення	Характеристика
У нормативних документах		
Про затвердження принципів корпоративного управління [17]	<p>Корпоративне управління являє собою систему відносин між органами товариства, акціонерами та іншими зацікавленими особами.</p> <p>Корпоративне управління окреслює межі, в яких визначаються завдання товариства, засоби виконання цих завдань, здійснення моніторингу діяльності товариства.</p> <p>У широкому розумінні корпоративне управління розглядають як систему, за допомогою якої спрямовують та контролюють діяльність товариства.</p> <p>Таким чином, сутністю корпоративного управління є система відносин між інвесторами – власниками товариства, його менеджерами, а також зацікавленими особами для забезпечення ефективної діяльності товариства, рівноваги впливу та балансу інтересів учасників корпоративних відносин</p>	Забезпечення ефективної діяльності товариства, рівноваги впливу та балансу інтересів учасників корпоративних відносин
Методичні рекомендації щодо організації корпоративного управління в банках України [18]	Корпоративне управління – система відносин між учасниками, радою банку, правлінням банку та іншими зацікавленими особами, яка забезпечує організаційну структуру та механізми, через які визначаються цілі банку, способи досягнення цих цілей, а також здійснюється моніторинг їх виконання. Корпоративне управління визначає спосіб розподілу повноважень і відповідальності між органами управління, а також способи прийняття ними рішень	Комплекс механізмів
Кодекс корпоративного управління: ключові вимоги і рекомендації [19]	<p>Права акціонерів: права акціонерів, передбачені законодавством і правилами лістингу, дотримуються у повному обсязі. Крім того, компанія забезпечує дотримання духу закону, спрямованого на рівноправне та справедливе ставлення до всіх акціонерів.</p> <p>Роль інших стейкхолдерів: компанія обізнана з кращими практиками щодо взаємодії із стейкхолдерами і прагне впроваджувати такі практики, наскільки це можливо. Компанія дотримується всіх відповідних законодавчих вимог, спрямованих на захист стейкхолдерів та заохочення взаємодії із стейкхолдерами</p>	Захист прав акціонерів, захист і реалізація інтересів інших стейкхолдерів

Примітка. Складено на основі [3–5; 17–19].

Оскільки результати діяльності корпоративної структури визначаються не лише розв'язанням принципал-агентських конфліктів, реалізація цілей корпорації зумовлює необхідність формування відносин «корпорація – стейкхолдери», що виражає сутність корпоративного управління в широкому розумінні. Важливо при цьому визначити стейкхолдерів – учасників корпоративних відносин. У цьому разі корпоративні відносини та корпоративні права стають ключовими чинниками для розмежування корпоративного та інших видів управління, зокрема управління стейкхолдерами. Щодо

корпоративних прав і відносин у Господарському кодексі України зазначено таке: «Корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами» (ст. 167 п. 1). «Під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав» (ст. 167 п. 3) [16].

Погоджуючись із Г.Ю. Штерн, яка пов'язує корпоративне управління з управлінням корпоративними правами, та спираючись на розробки авторки [20, с. 19], виділяємо таких учасників корпоративних відносин: емітенти, акціонери, менеджмент підприємства, держава в особі органів державної влади й місцевого самоврядування, кредитори. Ці суб'єкти беруть участь у формуванні майна й капіталу підприємства та мають право на одержання частки його прибутку або активів.

Висновки.

У результаті дослідження встановлено сутнісні характеристики корпоративного управління, якими визначено захист, узгодження та реалізацію інтересів учасників корпоративних відносин. Визначено основні структурні елементи системи корпоративного управління: суб'єкт, об'єкт і механізм. Вказано, що об'єктом корпоративного управління є відносини між стейкхолдерами в рамках функціонування та розвитку корпорації; суб'єктом – учасники корпоративних відносин; механізм корпоративного управління визначено сукупністю принципів, інструментів і методів, що використовуються суб'єктами для впливу на об'єкт корпоративного управління. Відзначено, що ключовими характеристиками учасників корпоративних відносин є їх участь у формуванні майна й капіталу підприємства корпоративного типу та право на частку його прибутку або активів.

Література

1. Global GDP 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.visualcapitalist.com/wp-content/uploads/2021/12/Global-Economy-GDP-by-Country-2021.html>
2. Fortune Global 500 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://fortune.com/global500/>
3. Шеремета С. Ключові елементи корпоративного управління. Використання кращих практик західних країн [Електронний ресурс] / С. Шеремета. – Режим доступу : https://uba.ua/documents/text/S_Sheremeta.pdf
4. Леось О. Ю. Удосконалення корпоративного управління в Україні: проблеми та напрями [Електронний ресурс] / О. Ю. Леось, А. А. Нікітіна. – Режим доступу : [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-01\(9\)/13louupn.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2013-01(9)/13louupn.pdf)
5. Заруцька О. П. Сучасні тенденції розвитку корпоративного управління у банках / О. П. Заруцька О. В. Сосєдка, В. Ф. Міняйло // Науковий погляд: економіка та управління. – 2019. – № 4 (66). – С. 103–110.

6. Царук В. Необхідність формування аналітичної системи корпоративного управління / В. Царук // Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. – 2020. – Вип. 1. – С. 79–88.
7. Черкасов О. В. Формування ефективної моделі корпоративного управління в інноваційному суспільстві / О. В. Черкасов // Право та інновації. – 2018. – № 4 (24). – С. 20–24.
8. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов [Электронный ресурс] / А. Смит. – Режим доступа : https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Econom/smit/smit_1.pdf
9. Милль Дж. Ст. Основания политической экономии с некоторыми применениями к общественной философии [Электронный ресурс] / Дж. Ст. Милль. – Режим доступа : https://www.econ.msu.ru/cmt2/lib/c/750/file/2-Dj_Mill.doc
10. Berle A. A. The Modern Corporation and Private Property / A. A. Berle, G. C. Means. – N. Y. : MacMillan & Co, 1932. – 256 p.
11. Shleifer A. A Survey of Corporate Governance / A. Shleifer, R. V. Vishny // The Journal of Finance. – 1997. – Vol. 52, № 2. – P. 737–783.
12. Williamson E. O. Corporate Finance and Corporate Governance / E. O. Williamson // The Journal of Finance. – 1988. – Vol. 43, № 3. – P. 567–591.
13. Bebchuk L. What Matters in Corporate Governance? / L. Bebchuk, A. Kohen, A. Ferrel // The Review of Financial Studies. – 2009. – Vol. 22, Issue 2. – P. 783–827.
14. Мороз О. В. Корпоративне управління на підприємствах України: постприватизаційний етап еволюції : монографія / О. В. Мороз, Н. П. Карачина, Т. М. Халімон. – Вінниця : Універсум, 2008. – 169 с.
15. Дикань В. Л. Дослідження міжнародних стандартів управління ризиками / В. Л. Дикань, І. М. Посохов // Бізнес Інформ. – 2014. – № 1. – С. 314–319.
16. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
17. Про затвердження принципів корпоративного управління. Рішення № 955 від 22.07.2014 [Електронний ресурс] / Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14#Text>
18. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України. Рішення № 814-рш від 03.12.2018 [Електронний ресурс] / Правління Національного банку України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-18#Text>
19. Кодекс корпоративного управління: ключові вимоги і рекомендації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.nssmc.gov.ua/documents/kodeks-korporatyvnoho-upravlinnia-kliuchovi-vymohy-i-rekomendatsii/>
20. Штерн Г. Ю. Корпоративне управління : навч. посібник для студентів спец. 8.050201 «Менеджмент організацій» / Г. Ю. Штерн. – Харків : ХНАМГ, 2009. – 278 с.

Abstract. *The article presents the results of a study of essential elements of effective corporate governance. It is noted that the essential characteristics of corporate governance is the protection, harmonization and realization of stakeholders' interests of corporate relations. The constituent elements of the corporate governance, which include the subject, object, mechanism of corporate governance, are given. It is indicated that the object of corporate governance is a corporation, the subject is the participants of corporate relations, the mechanism of corporate governance is represented by a set of principles, tools and methods used by entities to influence the object of corporate governance. As a key characteristic the participants of corporate relations are defined their participation at formation of property and capital.*

Keywords: *corporate governance (CG), corporate rights, corporate relations, stakeholders.*

Науковий керівник: к.е.н., проф. Круглова О.А.

© Олім В.О.